

Розділ XV Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення

§ 1. Поняття і види злочинів проти здоров'я населення

Відповідно до ст. 49 Конституції України кожний має право на охорону здоров'я. Держава забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя населення. Злочини, передбачені розділом XIII Особливої частини КК, посягають на здоров'я населення, яке є родовим об'єктом цих злочинів. Він охоплює безпеку біофізіологічного та психічного стану, що фактично склався, невизначеного кола осіб від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів^[1], отруйних, сильнодіючих речовин і одурманюючих засобів, біологічних агентів і токсинів, радіоактивно забрудненої продукції, а також від поширення епідемій.

Обов'язковою ознакою злочинів, що розглядаються (за винятком порушення правил боротьби з епідеміями — ст. 325 КК), є наявність предметів, що становлять підвищену небезпеку для здоров'я людей. Вони виступають як предмети або як засоби здійснення цих злочинів. Такими предметами є:

наркотичні засоби (статті 305-309, 313-320 КК); психотропні речовини (статті 305-309, 313-315, 317-320 КК); прекурсори (статті 305, 306, 311, 312, 318, 320 КК); аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин (статті 305-309, 313-315, 317, 320 КК);

снотворний мак і коноплі (ст. 310 КК);

отруйні і сильнодіючі речовини (ст. 321 КК); отруйні і сильнодіючі лікарські засоби (ст. 321 КК); одурманюючі засоби (статті 322, 324 КК); мікробіологічні та інші біологічні агенти (ст. 326 КК); токсини (ст. 326 КК); допінг (ст. 323 КК);

радіоактивно забруднені продукти харчування та інша продукція (ст. 327 КК).

Поняття та ознаки перших чотирьох видів названих предметів даються в Законі України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» від 15 лютого 1995 р. № 60/95-ВР у редакції За-кону України від 22 грудня 2006 р. № 530-V^[2]. Усі ці предмети (крім аналогів) передбачені Переліком наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (далі — Перелік), який складений відповідно до законодавства і міжнародних зобов'язань України і затверджений по-становою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770

[2]

Перелік складається з чотирьох таблиць (Таблиці 1, 2, 3 і 4), кожна з яких включає Список № 1 і Список № 2, а Таблиця 1 — це й Список № 3. Ці списки містять перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, обіг яких в Україні або взагалі заборонений (наприклад, Списки № 1 і 2 Таблиці 1), або обмежений, але щодо яко-го встановлюються заходи контролю різної суворості.

Наркотичні засоби — це включені до Переліку речовин природно-го чи синтетичного походження препарати, рослини, які становлять небезпеку для здоров'я населення у разі зловживання ними. Наркотичні засоби рослинного походження — похідні різних сортів конопель (анаша, марихуана, гашиш тощо), опійні препарати, кокаїн; синтетичні наркотики — це наркотики, синтезовані в хімічних лабораторіях (часто в кустарних) з різних хімічних речовин (наприклад, перетин, метадон, фентаніл, фенамін, мелоквалон та ін.).

Психотропні речовини — це включені до Переліку речовин природного чи синтетичного походження препарати, природні матеріали, які здатні викликати стан залежності та чинити депресивний або сти-мулюючий вплив на центральну нервову систему або викликати по-рушення сприйняття, емоцій, мислення чи поведінки, і становлять небезпеку для здоров'я населення у разі зловживання ними.

До психотропних речовин відносять мескалін, амфетамін, барбітал, діазепам, феназепам, ЛСД тощо.

Прекурсори наркотичних засобів та психотропних речовин (далі — прекурсори) — це речовини та їх солі, що використовуються при ви-робництві, виготовленні наркотичних засобів і психотропних речовин, включених до Переліку. Зокрема, до прекурсорів відносять ацетон, етиловий ефір, соляну кислоту, сірчану кислоту, толуол.

Аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин — це запо-ронені до обігу в Україні речовини природного чи синтетичного по-ходження, не включені до Переліку, хімічна структура і властивості яких подібні хімічній структурі та властивостям наркотичних засобів і психотропних речовин, психоактивну дію яких ці речовини відтво-рюють. Звичайно виготовлення наркотиків-аналогів має місце при створенні нового фармацевтичного препарату, в ході якого визначаєть-ся і вивчається низка речовин, які мають порівнянні властивості, але дещо відрізняються своєю молекулярною структурою.

Мак снотворний чи опійний — це різні сорти маку, які містять алкалоїди опіуму (морфін, кодеїн, тебальн тощо). Поширеним є виго-товлення макової соломки. Ця зібрана будь-яким способом стебла і коробочки будь-якого сорту снотворного маку (за винятком власне макової насіння) у цілому вигляді або подрібнені аж до порошкопо-дібного вигляду. Нерідко з макової соломки різними способами (на-приклад, шляхом виділення наркотично активних алкалоїдів водою або органічними розчинниками) отримують опій екстракційний у розчи-неному, смолоподібному або твердому стані.

Конопля (каннабіс) (поширені назви — посівні (звичайні, культурні), інді — індійські) — однорічна рослина, в якій плодоносні та квітучі верхівки (суцвіття), пилки і смола містять тетрагідроканнабі- нол — наркотично активний алкалоїд. Наркотичні засоби конопляної групи — марихуана, гашиш, смола каннабісу, гашишне масло, всі ізо-мери тетрагідроканнабінолу.

Розділ XV Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів

Отруйні речовини — це небезпечні хімічні речовини та сполуки, індивідуальні за своїм складом, суміші хімічних речовин і сполук, продукти їх розкладу та розпаду, які за сукупністю притаманних їм властивостей створюють або можуть створювати небезпеку для до-вілля, тварин і здоров'я людей, що може призвести до загибелі об'єктів довілля, тварин і людей, і які потребують спеціальних ме-тодів, умов і засобів поводження з ними. До отруйних речовин належать берилій та його сполуки, сулема, цюаніди, метиловий спирт, стрихнін тощо.

Отруйні лікарські засоби — лікарські засоби, віднесені до отруйних Міністерством охорони здоров'я України. Перелік таких засобів за-тверджено наказом Міністерства від 17 серпня 2007 р. № 490. До отруйних лікарських засобів віднесено, наприклад, атропін та його солі (порошок), кетамін, тетракаїн (порошок), тригексифенділ тощо.

Сильнодіючі лікарські засоби — лікарські засоби, віднесені до сильнодіючих Міністерством охорони здоров'я України. Перелік таких засобів затверджено тим же наказом Міністерства. До сильнодіючих лікарських засобів віднесено, наприклад, дифенгідратин (димедрол) (тверді форми), зопіклон, клонідін (клофелін) (субстанція, рідкі форми), прометазин тощо.

Сильнодіючі речовини — речовини чи відходи, які, потрапляючи всередину організму через органи дихання, травлення або через шкіру, здатні викликати смерть людини чи справляти на неї сильний негатив-ний вплив (п. 6.1 Переліку небезпечних властивостей, затвердженого наказом Міністерства екології та природних ресурсів України № 165 від 16 жовтня 2000 р.).

Одурманюючі речовини — це засоби, що спричиняють одурманюючий ефект, який, зокрема, змінює психіку і поведінку людини, і не входять до списку наркотичних, психотропних, отруйних і сильнодіючих речовин та лікарських засобів. До одурманюючих засобів від-носять алкогольні суміші з будь-яким змістом клофеліну, хлороформ, ефір, хлоритил, спиртові екстракти рослин, що містять алкалоїди тро-панової групи, барбітурато-алкогольну суміш, суміш димедролу з ал-коголем, газоподібні речовини, лаки, фарби тощо.

Допінг — це речовини і методи, які використовуються для підви-щення працездатності спортсменів, є потенційно небезпечними для здоров'я і заборонені для вживання антидопінговим Кодексом Олімпійського руху і компетентними органами відповідних спортивних організацій (Закон України «Про антидопінговий контроль у спорті» від 5 квітня 2001 р. № 2353-III)¹. До заборонених речовин належать стимулятори, наркотики, анаболіки, диуретики, пептидні та глікопро-теїдні гормони та їх аналоги тощо. Очевидно, що ці речовини належать до різних фармакологічних груп, однак вони об'єднані в допінги з по-цілей цілей їх застосування — штучне створення фізичного стану спортсмена, сприятливого для досягнення ним спортивних цілей.

Мікробіологічні та інші біологічні агенти — це предмети і речовини біологічного походження (біохімічні, мікробіологічні, біотехнічні препарати, мікроорганізми, віруси, бактеріальні речовини, будь-яка інфекційна речовина або її носії, патогенні для людей і тварин тощо), які становлять небезпеку для життя і здоров'я людей. До біологічних агентів відносять, наприклад, штами мікроорганізмів, речовини для обробки зерна, інші біологічно активні речовини і предмети — про-дукти біотехнологій.

Токсини — це сполуки (частина білкової природи) бактерійного, рослинного або тваринного походження, здатні при потрапленні до організму людини спричинити захворювання або смерть (містяться в отрутах змій, павуків, скорпіонів). Особливу небезпеку для здоров'я населення становлять токсинні речовини, які при проникненні в орга-нізм людини через органи дихання, травлення або через шкіру можуть викликати затяжні або хронічні, у тому числі ракові, захворювання.

Продукти харчування чи інша продукція, радіоактивно забруднена понад допустимі рівні, — це продукти рослинного або тваринного по-ходження, призначені для вживання людьми, а також будь-яка інша продукція сільськогосподарського або іншого походження, що призначена для вживання худобою або для використання у промисловості чи у медицині, яка має на поверхні частинки радіоактивного матеріалу у вигляді пилу або містить радіоактивні частинки в клітинах рослин або тварин понад допустимі рівні.

Розділ XV Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів

Ряд складів злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів як кваліфікуючі ознаки передбачає здійснення незаконних дій, якщо їх предметом були особливо небезпечні наркотичні засоби і психотропні речовини, а також наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги і прекурсорів, отруйні та сильнодіючі речовини і лікарські засоби у великих і особливо великих розмірах.

Назви (міжнародні незареєстровані і хімічні) особливо небезпечних наркотичних засобів і психотропних речовин подані відповідно в Списках № 1 і 2 Таблиці 1 Переліку. Зокрема, до особливо небезпечних наркотичних засобів віднесені, наприклад, героїн, кокаїновий куш, кока-лист, макова соломка (концентрат з макової соломки), ефедрин. У свою чергу, особливо небезпечними психотропними речовинами визані, наприклад, катинон, ЛСД, ЛСД-25, парагексил, МДМА тощо.

Визначення невеликих, великих і особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, що перебувають у незаконному обігу, проводиться на підставі наказу Міністерства охорони здоров'я України від 1 серпня 2000 р. № 188, яким затверджені Таблиці (1, 2 і 3).

Наприклад, незаконний обіг героїну у великих розмірах визнається, якщо його вага складає від 1,0 до 10,0 г, а особливо великих — від 10,0 г і більше; макової соломки висушеної — у великих розмірах від 1 кг до 5 кг, а особливо великих — від 5 кг і більше; олію екстракційного — у великих розмірах від 50 г до 250 г, а особливо великих — від 250 г і більше. Так само визначені великі та особливо великі розміри незаконного обігу психотропних речовин і прекурсорів.

Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 31 серпня 2007 р. № 511 затверджено великі та особливо великі розміри отруйних та сильнодіючих лікарських засобів, які знаходяться у незаконному обігу. Так, наприклад, великим розміром отруйного лікарського засобу атропіну та його солі (порошку) визначено вагу від 0,30 г до 3,00 г, а особливо великим — є його вага від 3,00 г і більше; великим розміром кетаміну встановлено вагу від 5,0 г до 50,00 г, особливо великим — від 50,0 г і більше тощо. У свою чергу, для сильнодіючих лікарських засобів, таких як, наприклад, буторфанол, великим розміром вважається вага від 0,24 г до 2,40 г, а особливо великим — від 2,40 г і більше, для дифенгідраміну (тверді форми) великим розміром є вага від 5,0 г до 50,0 г, особливо великим — від 50,0 г і більше тощо.

Об'єктивна сторона злочинів, що розглядаються, полягає у суспільно небезпечному і протиправному заподіянні шкоди здоров'ю населення. Кримінальна відповідальність за ці злочини відповідає міжнародним договорам України, які передбачають обов'язки держав переслідувати осіб, винних у незаконному обігу предметів, що становлять підвищену небезпечку для здоров'я населення, передусім наркотичних засобів. До них належать Бдина конвенція про наркотичні засоби 1961 р.¹⁰, Конвенція про психотропні речовини 1971 р.¹¹, Конвенція ООН про боротьбу з незаконним обігу наркотичних засобів та психотропних речовин 1988 р.¹²

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

